

СЕМИНАРИ ИЛМӢ-АМАЛИИ “ФАТӢИ КАЙӢОН” БАХШИДА БА 60-УМИН СОЛГАРДИ АВВАЛИНИ ПАРВОЗИ ИНСОН БА КАЙӢОН

Рӯзи 12-уми апрели соли 2021 дар кафедраи астрономияи факултети физикаи ДМТ семинари илмӣ-амалӣ таҳти унвони “Фатҳи Кайҳон” бахшида ба 60-умин солгарди аввалини парвози Инсон ба Кайҳон гузаронида шуд. Дар чаласа декани факултет Солиҳов Д.Қ., муовини декан оид ба корҳои илмӣ ва робитаҳои байналмилалӣ Шарипов Ҷ., муовини декан оид ба таълим Лутфилоев Н.А., мудирони кафедраи физикаи умумӣ Ақдодов Д.М., дотсентони кафедраи физикаи умумӣ Муҳаммадҷонова М.Б., Гулов Б., меҳмонон аз Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон – Нарзиев М.-сарҳодими илмии шӯбаи чирмҳои байнисайёравии Институти астрофизика, Буриев А.М.-мудирони шӯбаи физикаи кометаҳо ва астероидҳои Институти астрофизика, Шоёкубов Ш.Ш.-сарҳодими илмии шӯбаи манбаҳои энергияи барқароршавандаи Институти физикаю техникаи ба номи С.У.Умаров, Замонов М.З.-дотсенти кафедраи информатика ва Ҳикматуллоев С.Ҷ.-муаллими калони кафедраи физика ва математикаи Донишгоҳи славянии Русияву Тоҷикистон, мудирони кафедраи астрономия Сафаров А.Ғ. дар якҷоягӣ бо устодону кормандон ва магиструну донишҷӯёни ихтисоси астрономия ва физикаи умумӣ ширкат доштанд.

Чаласаро декани факултет профессор Солиҳов Д.Қ. оғоз намуда, меҳмонону устодон ва донишҷӯёнро ба “Рӯзи кайҳоннавардон”, ки ҳамасола дар кафедраи астрономияи ДМТ чашн гирифта мешавад, табрик гуфтанд. Давлат Қувватович иштирокдоронро бо мақсади гузаронидани чунин чамъомад ва масъалаҳои гузошташуда шинос намуда, қайд намуданд, ки саҳми кафедраи астрономия дар

гузаронидани маҳфили семинарҳо, конференсияҳои ҷумҳуриявӣ бо байналмилалӣ ва олимпиадаҳо назаррас аст. Устодони кафедра дар якҷоягӣ бо олимони Институти астрофизикаи АМИТ ва Расадхонаҳои астрономии он дар н. Ҳисор ва н. Данғара имконияти хуби тайёр намудани мутахассисони соҳаро доранд. Тайӣ солҳои зиёд аст, ки донишҷӯёни ихтисоси астрономия барои ширкат дар озмунҳо ва олимпиадаҳои ҷумҳуриявӣ саҳми назаррас доранд. Имсол донишҷӯи курси 3-юм Шокириён Ф. Барои дарёфти “Ҷоми Академия” дар олимпиядаи ҷумҳуриявӣ «Ҷоми академия» дар соҳаи астрономия аз рӯи таҳассус ва донишҷӯи курси 2-юми факултети механикаю математика Тоиров Д. ғайритаҳассус сазовори ҷойҳои якум ва диплому Ҷоми Академия гаштанд. Муовини декан оид ба илм ва робитаҳои байналмилалӣ Шарипов Ҷ. дар баромади худ қайд карданд, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон иқлими астрономии хуб дошта, дорои се расадхонаҳои сатҳашон гуногун ва беш аз 300 шабҳои мушоҳидавӣ дорад. Ҳоло кафедраи астрономияи ДМТ ва Институти астрофизикаи АМИТ имкониятҳои моддӣ-техникӣ ва зехнии тайёр намудани мутахассисони соҳаи астрономияро доранд. Ҳамасола ҷалби мутахассисони соҳаи астрономия аз Институти астрофизика ба семинар ин яке аз роҳҳои ҷалб намудани донишҷӯён ба корҳои илмӣ мебошад.

Мудирӣ кафедра Сафаров А.Ғ. дар суҳанронии худ доир ба омода намудани кадрҳои баландихисос аз рӯи самти астрономия ва магистрҳо қайд намуданд, ки имрӯзҳо раванди таълим дар кафедра ҷоннок карда шуда, корҳои амалию лабораторӣ таҳким дода шуда истодааст. Вобаста ба таҳким башхидани корҳои амалии донишҷӯён Созишнома бо Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ва Институти астрофизикаи АМИТ таҷдиди назар карда шуда, имсол донишҷӯён ба таҷрибаомӯзи ба Расадхонаи байналмилалӣ астрономии Санглох сафарбар карда мешаванд. Қайд карда шуд, ки самтҳои асосии тадқиқоти илмӣ Институти астрофизика омӯзиши Ҷирмҳои хурди Низоми офтобӣ ва ионосфераи Замин ба ҳисоб меравад. Аз ин рӯ дар ин самт се масъала таҳқиқ карда мешаванд: “Ҷирмҳои байнисайёравӣ Системаи офтобӣ ва моддаҳои метеорӣ”, “Ҳосияти физикию химиявӣ астероидҳоро кометаҳо ва равандҳои фаъоли дар ҳастаи кометаҳо гузаранда” ва “Эффектҳои ионосферӣ бо мақсади ошкор намудани заминҷумбиҳои шадид”. Ходими пешбари илмӣ Институти астрофизикаи АМИТ Нарзиев М. аз дастовардҳои олимони Институт, ки тайи солҳои тӯлонӣ дар Тоҷикистон зери роҳбарии академик П.Б. Бобочонов ва узви вобастаи АИ ҶТ Ибодинов Х.И. ба даст омадаанд, ёдовар шуданд. Ӯ қайд кард, ки дар ҳаҷон мактаби илмӣ академик П.Б. Бобочонов ва узви вобастаи АИ ҶТ

Ибодинов Х.И. яке аз мактабҳои илмии пешқадам дар соҳаи астрономия шинохта шудааст ва боиси зикр аст, ки асосон заҳмату талошҳои зиёди ин шахсон доир ба моддаи метеорӣ ва физикаи кометаҳо-астрофизикаи таҷрибавиро ташкил намуд. Натиҷаи корҳои олимони тоҷикро Иттиҳоди байналмилалӣ астрономҳо дар соҳаи астрономия ба назар гирифта, сайёраҳои хурди Низоми офтобиро бо номи “Тоҷикистон”, “Расадхонаи астрономии Ҳисор” ва ба номи 8 олимони пешбари Институт номгузорӣ карданд. Дар суҳанронии худ сарҳодими илмии шӯбаи манбаҳои энергияҳои барқароршавандаи Институти физикаю техникаи ба номи С.У.Умаров Шоёқубов Ш.Ш. доир ба таҷрибаҳои гузаронида дар Институти физикаю техника ва баъдан дар Расадхонаи астрономии Ҳисор муфассал маълумот доданд. Қайд карда шуд, ки дар асоси таҷрибаҳои гузаронидашуда наздик ба шароити кайҳонӣ кометаҳои сунъӣ сохта шуда, онҳоро солҳои тӯлони зери омӯзиш қарор доданд.

Баъдан дар семинар донишҷӯён ва магистрҳо дар бораи Парвози Ю.А. Гагарин ва дастовардҳои имрӯза дар соҳаи Кайҳон маърузаҳои илмӣ ироа намуданд. Дар бахши сеюми семинар магистрҳои дар байни донишҷӯён бозиҳои астрономиро ба роҳ монданд, ки аз қабилӣ саволҳои ҷолиб, чистонҳо, сканвордҳои астрономӣ ва ғ. дар бар мегирифт.

Бояд таъкид кард, ки аввалин маротиба 4-уми октябри соли 1957 аз тарафи олимони Иттиҳоди Шӯравӣ радиои сунъии Замин-Спутник ба мадори наздизаминӣ бароварда шуда буд. Ин парвози нахустин дар таърихи Инсоният инқилоби илмиро ба вуҷуд овард.

Рӯзи 12 апрели соли 1961 соати 9-и пагоҳирӯзӣ бо вақти Москва кайҳоннаварди шӯравӣ Юрий Алексеевич Гагарин бо сафинаи кайҳонии «Восток» аз майдони ҳавоии «Байконур» ба кайҳони фазои наздизаминӣ парвоз намуд. Бо сафинаи худ Гагарин тӯли 108 дақиқа дар оғуши

кайҳони беканор парвоз намуд. Барои монеаҳоро бартараф намудан Гагарин ҳангоми парвоз дар сафинаи кайҳонӣ хӯрок хӯрд, нӯшид ва хоб кард. Ӯ аввалин шахсест, ки курашакл будани Замин, дурахшони Офтобу Моҳ ва ситораҳоро дар зулмоти кайҳонӣ бо чашми худ дидааст. Манзараи дидаи Гагарин дар фазои кайҳони беҳудуд, чолибу диданӣ буд, ки ӯ доимо дар нишастҳояш ёдоварӣ мекард.

Барои ин ҷасорат-парвози бомувафақият ва идораи сафинаи кайҳонӣ ба Юрий Гагарин унвони Қаҳрамони Иттиҳоди Шӯравӣ ва рутбаи ғайринавбатии майор дода шуд. Парвози Юрий Гагарин саҳифаи нави таърихро дар кайҳон кушод-ин такони чиддии Инсоният доир ба фатҳи Кайҳони беканор буд. Дар даврони Иттиҳоди Шӯравӣ ин рӯзи хотирмонро бо фармони Раёсати Шӯрои Олии Иттиҳоди Шӯравӣ аз санаи 12 апрели соли 1962 ҳамчун «Рӯзи кайҳоннавардон» пайваста чашн мегиранд.

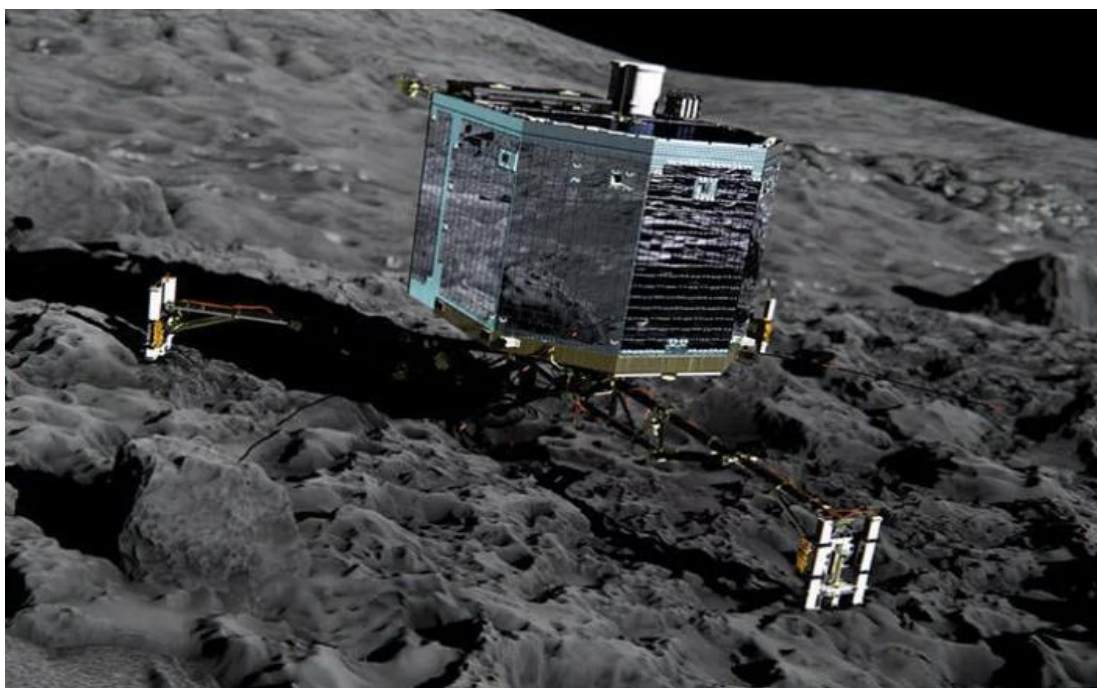
Бо пешрабии илму техника миқдор ва муддати парвозҳо зиёд гардид ва доираи омӯзиши барномаҳои илмӣ-техникии тадқиқотӣ фарохтар шуданд. Муддати парвози кайҳоннавард Герман Титов аз як шаборӯз бештар буда, Валентина Терешкова бошад ҳамчун якумин зани кайҳоннавард, тақрибан се шаборӯз дар кайҳони беҳудуд парвоз намудааст. Алексей Леонов якумин кайҳонаварде мебошад, ки моҳи марти соли 1965 тақрибан ба муддати 20-дақиқа аз киштии кайҳонии Восход-2 берун шуда, дар фазои кайҳонӣ қарор дошт.

Дар солҳои 70-ум ҳамкориҳои муштаракид ба омӯзиш ва таҳқиқи кайҳон дар байни дигар давлатҳо рушд кард. Моҳи июли соли 1977 парвози якҷояи таҷрибавии байни Иттиҳоди Шӯравӣ ва ИМА анҷом дода шуда буд, ки дар он кайҳоннавардони ин давлатҳо ширкат доштанд. Рӯз то рӯз бо пешрабии техникаву технология ҳамкориҳо низ рушд мекарданд ва як қатор давлатҳо аз ҷумла Чехословакия, Ҷумҳурии демократии Олмон, Ҷумҳурии халқии Булғория ва Ҷумҳурии халқии Венгрия парвозҳои муштаракӣ худро ба анҷом расонидаанд.

Дар солҳои 70-ум барномаҳои парвоз самти худро барои ба мадор баровардани сафинаҳои кайҳонӣ бештар равона менамуданд. Баъди ба мадор баровардани стансияи «Салют» кайҳоннавардони шуравӣ якчанд таҳқиқотҳои кайҳонии дарозмуддатро ба анҷом расониданд. Ба ҷои «Салют»-ҳо насли сеюм озмоишгоҳҳои наздизаминӣ стансияи «Мир» ба вуҷуд омад, ки самтҳои бешумори доими амалкунандаи таҳқиқоти кайҳониро дошт. Стансияи мадори «Мир» тақрибан 15 сол фаъолият намуда, дар он 28 экспедитсияҳои муштарак гузаронида шудааст.

Стансияи комплекси «Мир»-ро бошад, Стансияи Кайҳонии Байналмилалӣ иваз намуд, ки дар сохтани он саҳми 16 давлат назаррас аст.

То имрӯз сафинаҳои кайҳонӣ ба сатҳи сайёраҳо ва наздик ба онҳо фиристода шуда, қариб тамоми табиати физикиву химиявии онҳо омӯхта мешаванд. Пешравии технология имконият дод, ки ба сатҳи ҷирмҳои Низоми Офтобӣ-сайёраҳо, радифони онҳо, кометаҳо ва астероидҳо дастгоҳҳои кайҳонӣ фуруд оварда шаванд. Мисоли ин гуфтаҳои болоро кометаи Чурюмов-Герасименко тасдиқ менамояд. Мувофиқи маълумотҳои имрӯза дар ин комета молекулаҳои об дарёфт гардидааст, ки бо суоли «*ҳаёт дар рӯи Замин чӣ гуна ба амал омадааст*» шояд ҷавоб гуфта тавонад.

Имрӯз мо дастовардҳои аҷоибии техникаро мебинем: дар атрофи Замин даҳҳо ҳазор ҳамсафарон давр мезананд, дастгоҳҳои кайҳонӣ ба сатҳи Моҳ, Зӯхро ва Миррих корҳои тадқиқотии худро идома дода истодаанд. Инчунин сафинаҳои кайҳонии худкор мавҷуданд, ки ҳудуди Низоми офтобиро тарк намуда оид ба мавҷудияти ҷирмҳои нав ва ҳаёт дар онҳо маълумотҳои тозаии илмӣ пешниҳод менамоянд.

Дар охир ба иштирокчиёни фаъоли семинар Ифтихорномаҳо супорида шуданд.

Абдулчалол Сафаров,
мудири кафедраи астрономия,
Шафоат Бобоев,
ассистенти кафедраи астрономия.